

ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างการจัดการองค์ความรู้ การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง ความสามารถ ในการทำบัญชีครัวเรือน การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ และความมั่นคงในชีวิตของเกษตรกรในจังหวัดยโสธร*

นิติพงษ์ ส่งศรีโรจน์**

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่าง การจัดการองค์ความรู้ การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์และความมั่นคงในชีวิต กลุ่มตัวอย่าง ที่ศึกษา ได้แก่ เกษตรกรผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ในจังหวัดยโสธร โดยมีกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 320 คน และใช้วิธีการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง ผลการศึกษา พบว่า ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ส่งผลเชิงบวกต่อความมั่นคงในชีวิต ซึ่งความสำเร็จที่สำคัญ คือ การผลิตข้าวอินทรีย์ได้ตรงตาม เป้าหมายที่กำหนด การได้รับผลตอบแทนจากการผลิตข้าวอินทรีย์เป็นไปตามเป้าหมาย และมีรายได้จากการผลิตข้าวอินทรีย์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เงื่อนไขดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกษตรกรมี ความสำเร็จและมีความมั่นคงในชีวิตเพิ่มขึ้นได้ ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ที่สำคัญ คือ เกษตรกรต้องมีการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ที่ดี ซึ่งต้องอาศัยการจัดการความรู้ การมีอุดมการณ์ เศรษฐกิจพอเพียง ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน และการมีส่วนร่วมของภาคี เช่น การมีโอกาส ในการเข้าร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินปัญหา กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนจะช่วย ให้การจัดการองค์ความรู้ประสบผลสำเร็จและนำมาใช้พัฒนาการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ได้

คำสำคัญ: การจัดการองค์ความรู้ การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง ความสามารถในการทำบัญชี ครัวเรือน ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ ความมั่นคงในชีวิต

* บทความนี้ได้รับทุนวิจัยสนับสนุนจากการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

** คณะการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลสามเรียง อำเภอ กันทรลิขสัมภพ จังหวัดมหาสารคาม 44150

เมลล์: nitiphong.s@mbs.msu.ac.th

Causal Relationship Model between Knowledge Management, Sufficient Economic Inspiration, Household Accounting Capability, Organic Rice Farm Management, Success of Organic Rice Farm Management and Life Security of Farmers in Yasothon Province*

Nitiphong Songsriote**

Abstract

The research objectives aim to study causal relationship between knowledge management, sufficient economic inspiration, household accounting capability, organic rice farm management, success of organic rice farm management and life security of farmers in Yasothon province. Data are randomly collected from 320 organic rice farmers in Yasothon province. The structural equation modeling is employed for analysis. The result appears that the success of organic rice farms has a positive effect on life security. The major achievement is the production of rice being on the target, the returns of organic rice production being on target, and income from organic rice production increasing steadily. Such conditions are the keys to make farmers success and life security. The key success of organic rice farms are consisted of a good organic rice farm management. This requires knowledge management, sufficient economic inspiration, household accounting capability, and the involvement of partners such as the opportunity to participate in thinking, conducting,

* This research is supported by Mahasarakham Business School, Mahasarakham University

** Mahasarakham Business School, Mahasarakham University, Khamriang Sub-district, Kantarawichai District, Mahasarakham Province 44150, THAILAND.

E-mail: nitiphong.s@mbs.msu.ac.th

and decision with both government agencies and private organizations to help knowledge management successfully and applied for organic rice farm management.

Keywords: Organic Rice Farm Management, Sufficient Economic Inspiration, Household Accounting Capability, Success of Organic Rice Farm Management, Life Security

บทนำ (Introduction)

ข้าวอินทรีย์ถือว่าเป็นสินค้ายุทธศาสตร์สำหรับการพัฒนาด้านการเกษตรของประเทศไทยมุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ และให้ความสำคัญต่อสุขภาพ สิ่งแวดล้อมมากขึ้น ทั้งเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของเกษตรกรอย่างยั่งยืน การศึกษาเกี่ยวกับข้าวอินทรีย์โดยภาพรวมที่ผ่านมา มีข้อค้นพบที่สามารถจำแนกเป็นประเด็นสำคัญ 2 ประเด็นหลัก คือ การเข้าร่วมผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร และประเด็นทางด้านกระบวนการผลิต/การตลาดของข้าวอินทรีย์ โดยสิ่งที่ค้นพบจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในแต่ละประเด็น พบว่า การเข้าร่วมการผลิตข้าวอินทรีย์มีแรงจูงใจที่สำคัญ คือ การมีผู้นำชุมชนและเพื่อนชักชวน เกษตรกรต้องการลดต้นทุนการผลิต (สุภารัตน์ ปัดภัย, 2552) รวมทั้งการได้รับข้อมูลข่าวสารและการได้ไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์ (พรรัตน์พีไล คงอดิศักดิ์, 2546) อย่างไรก็ตาม ยังมีเกษตรกรอีกมากไม่ได้เข้าร่วมการทำการทำการผลิตข้าวอินทรีย์ เนื่องจากไม่ได้ผลตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้น ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการผลิตข้าวเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ ผลตอบแทน การมีอุดมการณ์ในการพึ่งตนเอง การอยู่อย่างพอเพียง ซึ่งองค์ประกอบของปัจจัยที่ทำให้เกิดผลตอบแทน การผลิตข้าวอินทรีย์ คือ การมีสรวน้ำขนาดเล็ก ความพร้อมใจกันของครอบครัว การเอาใจใส่ การจัดการความรู้ของเกษตรกร และการสร้างเครือข่ายของเกษตรกร (เสียงยม กอนไธสง, 2553) ที่มีส่วนสำคัญยิ่ง

ด้านผลผลิตและการตลาด ปัญหาที่พบส่วนมาก คือ ปัญหาด้านการตลาด ได้แก่ การรับซื้อข้าวของกลุ่มมีความชักช้า กลุ่มไม่สามารถรับซื้อข้าวจากสมาชิกได้ทั้งหมด เนื่องจากขาดงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ และยังไม่มีการประกันราคาข้าวอินทรีย์ (สุภารัตน์ ปัดภัย, 2552) ปัญหาด้านการผลิต คือ การจัดการน้ำในแปลงนาข้าวอินทรีย์ที่อยู่ติดกับแปลงนาเพื่อบ้านซึ่งไม่ได้ผลิตข้าวอินทรีย์ (ศุภชัย สุทธิเจริญ, 2551) ทั้งนี้ ยังมีเกษตรกรที่ผลิตข้าวอินทรีย์มีผลผลิตจากข้าวอินทรีย์สูงและผลตอบแทนที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากเกษตรกรเหล่านี้ได้ผ่านช่วงระยะเวลาทำข้าวอินทรีย์อย่างน้อย 3 ปี ตามเกณฑ์มาตรฐานการผลิตข้าวอินทรีย์ มีการใช้พันธุ์ข้าวที่ด้านทนโรคและแมลง ปลูกแบบนาปักดำเพื่อควบคุมวัชพืช เกษตรกรมีการลดต้นทุนด้วยการทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง และสหกรณ์การเกษตรอินทรีย์มีความสามารถในทางการตลาดในระดับที่สูง (พินิตย์ กิงสอน, 2551) นอกจากนี้ ยังพบว่า เกษตรกรที่ผลิตข้าวอินทรีย์มีประสิทธิภาพการผลิตมากกว่าเกษตรกรที่ผลิตข้าวใช้สารเคมี เนื่องจากมีปัจจัยที่สำคัญ คือ ความสามารถทางการจัดการ การได้รับการฝึกอบรมทางการเกษตร (Songkrirote, 2007) การได้รับความรู้เกี่ยวกับเรื่องข้าวอินทรีย์ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร (แคน ฟูแสง, 2544) หากพิจารณาผลตอบแทนด้านกำไร พบว่า เกษตรกรผู้ผลิตข้าวอินทรีย์มีกำไรสุทธิมากกว่าเกษตรกรผู้ผลิตข้าวแบบใช้สารเคมี (อโนทัย ไชยแสงชุมกุ, 2546; โภคณ ศรีบาง, 2544; จุฑาทิพย์ ส่องเมือง, 2551)

การศึกษาข้างต้น พบว่า การผลิตข้าวอินทรีย์นั้นให้ผลดีในแง่ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ แต่การศึกษาที่ผ่านมานั้น ความมั่นคงของชีวิตซึ่งเป็นผลตอบแทนที่ไม่ใช่ตัวเงิน รวมถึงความสำเร็จของการจัดการฟาร์ม

ข้าวอินทรีย์ การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ที่ดีหลักอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียงยังไม่ได้นำมาพิจารณาด้วย นอกจากนั้น ปัจจัยอื่นที่ควรนำมาพิจารณาร่วมด้วย คือ การมีส่วนร่วมของภาคี การจัดการด้านองค์ความรู้ ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ประสบ ความสำเร็จและเกิดความมั่นคงในชีวิตได้

ผู้วิจัยจึงมีคำถามวิจัยว่า การจัดการองค์ความรู้ การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง ความสามารถ ในการทำบัญชีครัวเรือน การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ และ ความมั่นคงในชีวิต มีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุอย่างไร มากน้อยเพียงใด ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จของ การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ที่ได้ก่อตัวข้างต้นจะช่วยสนับสนุนยุทธศาสตร์ข้าวอินทรีย์ของจังหวัดยโสธร ซึ่ง เป็นพื้นที่ที่มีการปลูกข้าวอินทรีย์มากในประเทศไทย และการสนับสนุนยุทธศาสตร์ดังกล่าวช่วยให้เกษตรกร มีรายได้เพิ่มขึ้น เกิดความมั่นคงในชีวิต และมีการพัฒนาชนบทอย่างยั่งยืน

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Literature Review)

แนวคิดที่ศึกษาประกอบด้วย ความมั่นคงในชีวิต ความสำเร็จของการจัดการข้าวอินทรีย์ การจัดการ ฟาร์มข้าวอินทรีย์ การจัดการความรู้ของเกษตรกร การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือนและการมีส่วนร่วมของภาคี ดังนี้

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2555) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความมั่นคง ในชีวิต หมายถึง การที่ประชาชนได้รับหลักประกันด้านสิทธิ ความปลอดภัย การสนองตอบต่อความจำเป็น ขั้นพื้นฐาน สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี ตลอดจนได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมในการพัฒนา ตนเอง แต่ความหมายนี้มีความหมายกว้างและเป็นนามธรรมจึงได้มีการพัฒนาตัวชี้วัด 10 มิติ ประกอบด้วย มิติที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มิติสุขภาพอนามัย มิติการศึกษา มิติการมีงานทำและรายได้ มิติครอบครัว มิติความมั่นคงส่วนบุคคล มิติการสนับสนุนทางสังคม มิติสังคมวัฒนธรรม มิติสิทธิและ ความเป็นธรรม และมิติการเมืองและธรรมาภิบาล การศึกษาเกี่ยวกับความมั่นคงในชีวิตนั้นมีงานวิจัย เกี่ยวกับความมั่นคงในชีวิตของผู้สูงอายุของกาญจนฯ ปัญญาธร (2555) ที่ศึกษาความมั่นคงในชีวิตเพียง 5 มิติ คือ สุขภาพ เศรษฐกิจ ครอบครัว สังคม ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม และพบว่า ความมั่นคงในชีวิต ที่อยู่ในระดับต่ำ คือ ด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ ตามลำดับ และมีความสอดคล้องในบางประเด็นกับการศึกษา ของสำนักเศรษฐกิจการเกษตร (2553) เกี่ยวกับดัชนีความผาสุกของเกษตรกรมี 5 มิติ คือ ด้านเศรษฐกิจ สุขอนามัย การศึกษา สังคม และสิ่งแวดล้อม มิติที่มีความผาสุกต่ำ คือ ด้านเศรษฐกิจและด้านการศึกษา งานวิจัยข้างต้นซึ่งได้เน้นมิติด้านเศรษฐกิจนั้นมีความสำคัญมาก งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้ดัชนีชี้วัดความมั่นคง ในชีวิต 10 มิติตามที่ได้ก่อตัวข้างต้น

ความสำเร็จของการจัดการข้าวอินทรีย์ตามที่ได้ก่อตัวข้างต้นนั้นเป็นมุ่งมองด้านเศรษฐกิจไม่ว่าจะ อยู่ในรูปแบบใดที่เพิ่มขึ้นหรือต้นทุนที่ลดลง ซึ่งพบว่า มีความสัมพันธ์กับความมั่นคงในชีวิตที่เกี่ยวข้องกับมิติ

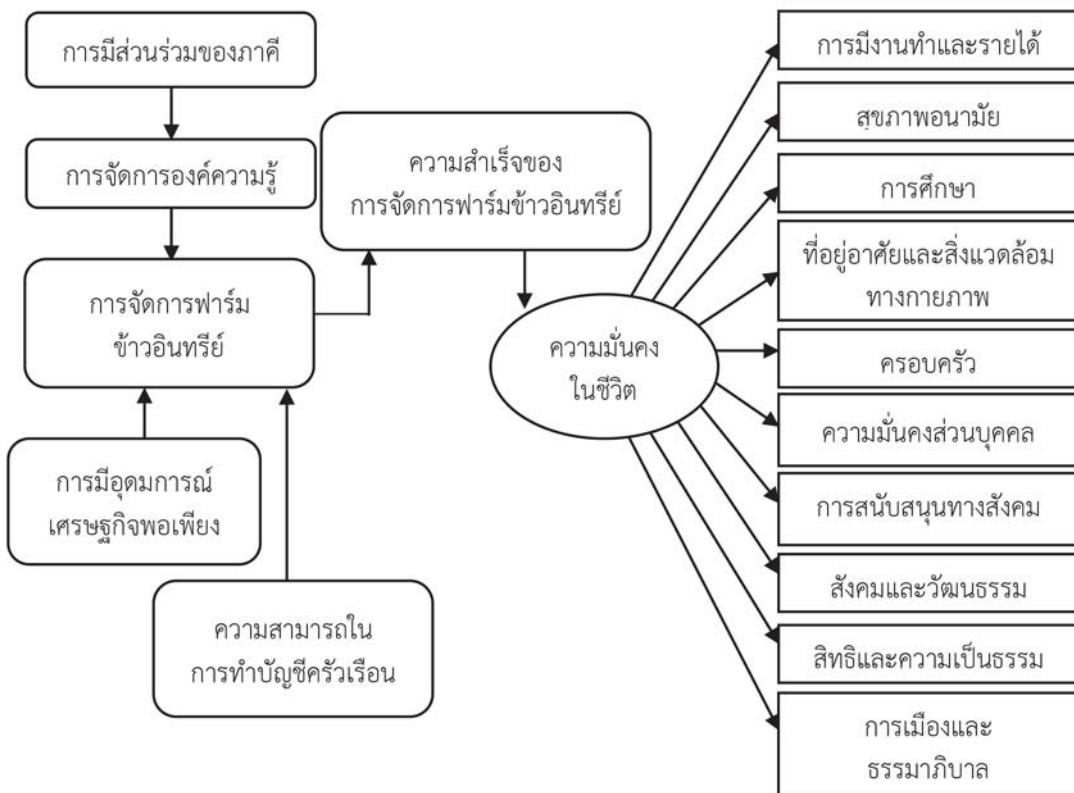
การมีงานทำและรายได้ อย่างไรก็ได้ ในเรื่องความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์นักจากพิจารณาด้านเศรษฐกิจแล้ว ผู้วิจัยได้เพิ่มมุ่งมองด้านที่ไม่ใช่ตัวเงินด้วย เช่น ความภาคภูมิใจ การได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นว่าเป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการผลิตข้าวอินทรีย์ และคุณภาพชีวิต เป็นต้น

ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์มีหลายปัจจัยด้วยกัน ได้แก่ การมีอุดมการณ์ในการพึ่งตนเอง การอยู่อย่างพอเพียง การมีสรวน้ำขนาดเล็ก ความพร้อมใจกันของครอบครัว การเอาใจใส่ การจัดการความรู้ของเกษตรกร การสร้างเครือข่ายของเกษตรกร (เสี่ยม กอนไธสง, 2554) การจัดการน้ำในแปลงนาข้าวอินทรีย์กับแปลงนาเพื่อนบ้าน (ศุภชัย สุทธิเจริญ, 2551) การใช้พันธุ์ข้าวที่ทนโรคและแมลง การปลูกแบบนาดำเพื่อควบคุมวัชพืช เกษตรกรรมการลดต้นทุนด้วยการทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง (พินิตย์ กิ่งสอน, 2551) ซึ่งปัจจัยข้างต้นที่มีต่อความสำเร็จนั้นสรุปได้ว่าขึ้นอยู่กับการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน สองปัจจัยข้างต้นเป็นเรื่องของการจัดการฟาร์มซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Songsrirote (2007) ที่ว่าลักษณะการจัดการฟาร์มมีอิทธิพลเชิงลบต่อความไม่มีประสิทธิภาพการผลิต และการมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ เช่นเดียวกัน

การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์มีความหมายที่มุ่งเน้นไปในด้านการจัดการผลิตข้าวอินทรีย์ โดยเริ่มตั้งแต่การเลือกพื้นที่ปลูก การเลือกใช้พันธุ์ข้าว การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว การเตรียมดิน วิธีปลูก การจัดการความอุดมสมบูรณ์ของดิน ระบบการปลูกพืช การควบคุมวัชพืช การป้องกันกำจัดโรค แมลง และสัตว์ศัตรูพืช การจัดการน้ำ การเก็บเกี่ยว การนวดและการลดความชื้น การเก็บรักษาข้าวเปลือก การสี และการบรรจุหีบห่อเพื่อการค้า (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2555) การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ที่ดีต้องอาศัยปัจจัยที่สำคัญ คือ การจัดการความรู้ของเกษตรกร ซึ่งต้องดำเนินการ 7 ขั้นตอน ประกอบด้วย การค้นหาความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ใหม่ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการจัดการความรู้ คือ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ เพชรบาน มักขุนทดและสมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2555) ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของทวีศักดิ์ ชิดชาย (2553) โดยมีประเด็นที่ต่าง คือ ในเรื่องปัญหาการแสวงหาความรู้ของเกษตรกร ส่วนการศึกษาของ Nonaka และ Takeuchi (1995: 76) พบว่า สิ่งที่ยากที่สุดในการจัดการความรู้ คือ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้

การจัดการความรู้มีประโยชน์ต่อองค์กรประการหนึ่ง คือ การนำการจัดการความรู้มาใช้ช่วยให้เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและการบริการ (พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547: 24) ในทำนองเดียวกันการจัดการความรู้จะช่วยให้การจัดการฟาร์มนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้นได้ อย่างไรก็ได้ การจัดการความรู้จะประสบผลสำเร็จได้นั้นนี้ปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความรู้ความเข้าใจ วัฒนธรรมองค์กร ความชัดเจนของนโยบายและกลยุทธ์ (สุทธิอมน ศรีโชค, 2548: ประชา มานะกิจกุล และ นภพพร ศุนยวารี, 2547) การสนับสนุนจากผู้บริหาร (สรรส บ้ามีธูป, 2547) นอกจากนั้น การศึกษาของ Marquardt and Reynolds (1994) พบว่า

ลักษณะปัจจัยที่พัฒนาองค์กรไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้นั้นต้องอาศัยการทำงานเป็นทีมและแบบเครือข่าย กล่าวคือ กรณีของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ การจัดการความรู้ที่จะประสบผลสำเร็จได้นั้นเกษตรกรจะต้อง มีการทำงานเป็นทีมและสร้างเครือข่ายการผลิต ตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาครัฐ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของภาคีจึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สามารถทำให้การจัดการความรู้บรรลุ ผลสำเร็จได้ การทบทวนวรรณกรรมข้างต้นผู้วิจัยจึงได้สร้างโมเดลเชิงสาเหตุ (The Causal Model) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1: โมเดลเชิงสาเหตุ

Figure 1: Causal Relationship Model

โมเดลเชิงสาเหตุ ดังแสดงในภาพที่ 1 ผู้วิจัยได้กำหนดสมมติฐานความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรต่าง ๆ ในเชิงบวก ประกอบด้วย ความมั่นคงในชีวิตโดยมีองค์ประกอบ 10 มิติ และปัจจัยที่มีผลเชิงบวกต่อ ความมั่นคงในชีวิต คือ ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ซึ่งต้องอาศัยการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ ที่ดีโดยปัจจัยที่สนับสนุนประกอบด้วย การจัดการองค์ความรู้ การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง และ ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน โดยที่การจัดการองค์ความรู้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคี

วิธีการศึกษา (Method)

ประชากร (Population) ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ เกษตรกรผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ในจังหวัดยโสธร จำนวน 1,876 คน (สำนักงานเกษตรจังหวัดยโสธร, 2555) และกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ เกษตรกรผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ในจังหวัดยโสธร จำนวน 320 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Random Sampling) และกำหนดสัดส่วนตามกลุ่มของเกษตรกร ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1: จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ในจังหวัดยโสธร

Table 1: Population and Sample Size of Organic Rice Farmers in Yasothon Province

ผู้ผลิตข้าวอินทรีย์จังหวัดยโสธร	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)
กลุ่มเกษตรกร ทำนานาโน	240	41
กลุ่มเกษตรกร ทำนาบางเรือ	129	22
กลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนน้ำอ้อม	614	105
สหกรณ์เกษตรอินทรีย์เลิงนกทา-ไทยเจริญ จำกัด	70	12
กลุ่มข้าวคุณค่า ชาวนาคุณธรรม	123	21
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรรมชาติหน่องยอ บ้านกุดหิน ต.กำแมด	225	38
กลุ่มเกษตรอินทรีย์โคกก่อหนองเงิง บ้านโคกก่อ ตำบลบุ่งค้า	55	9
กลุ่มวิสาหกิจผู้ผลิตข้าวอินทรีย์เพื่อสังคมบ้านโนนยาง ตำบลกำแมด	150	26
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร	270	46
รวม	1,876	320

Hair, Black, Babin, and Anderson (2010) ได้เสนอว่าการวิเคราะห์สมการโครงสร้างควรใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 20 เท่าของตัวแปรสังเกตได้ โมเดลเชิงสาเหตุในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวน 16 ตัวแปรสังเกตได้ จึงใช้ขนาดตัวอย่าง จำนวน 320 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้เป็นแบบสอบถามซึ่งสร้างตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดที่กำหนดขึ้น ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถามโดยค่าที่แสดงถึงคุณภาพของข้อคำถามและแบบสอบถามของการศึกษา พบว่า ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ 0.98 ซึ่งมากกว่าหรือเท่ากับ 0.90 ถือว่ามีความเชื่อมั่นในระดับสูง (Nunnally, 1978: 245) และค่าอำนาจจำแนกซึ่งมากกว่าหรือเท่ากับ 0.39 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับดีมาก (Ebel and Frisbie, 1986: 71)

การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการจัดทำแบบสอบถามตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา พร้อมกับตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วน และความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลโดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ตามกลุ่มตัวอย่าง ตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของการเก็บข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์

การวัดตัวแปร ได้แก่ การจัดการความรู้ การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน การมีส่วนร่วมของภาคี การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์และความมั่นคงในชีวิต ใช้ดัชนีชี้วัดพฤติกรรมที่สอดคล้องกับเกษตรกร โดยกำหนด 5 หมายถึง มีพฤติกรรมที่สอดคล้องมากที่สุด 4 หมายถึง มีพฤติกรรมที่สอดคล้องมาก 3 หมายถึง มีพฤติกรรมที่สอดคล้องระดับปานกลาง 2 หมายถึง มีพฤติกรรมที่สอดคล้องน้อย และ 1 หมายถึง มีพฤติกรรมที่สอดคล้องน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปร ได้แก่ การจัดการองค์ความรู้ การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน การมีส่วนร่วมของภาคี การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ และความมั่นคงในชีวิต ใช้การวิเคราะห์ CFA (Confirm Factor Analysis) และการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM)

ผลการศึกษา (Research Result)

การวิเคราะห์สมการโครงสร้างโดยมีการปรับโมเดลที่เหมาะสมแล้ว พบว่า ค่าสถิติของสมการโครงสร้างแต่ละค่านั้นมีความเหมาะสม กล่าวคือ $CMIN/df=1.045$ $GFI=0.848$ $CFI=0.995$ $RMR=0.024$ และ $RMSEA=0.012$

ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงในชีวิต คือ ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ (0.952) และความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์จะประสบผลสำเร็จได้ต่อองค์ความรู้ (0.994) ซึ่งต้องอาศัยการจัดการองค์ความรู้ (0.569) การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง (0.408) และความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน (0.086) ตามลำดับ และการจัดการองค์ความรู้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคี (1.153) ดังแสดงในภาพที่ 2 โดยองค์ประกอบของปัจจัยต่าง ๆ มีรายละเอียด ดังนี้

ความมั่นคงในชีวิตซึ่งประกอบด้วย 10 มิติ ที่มีความสำคัญ 3 ลำดับแรก ได้แก่ มิติที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (1.014) มิติการมีงานทำและรายได้ (0.998) มิติการศึกษา (0.986)

ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ที่มีความสำคัญ 3 ลำดับแรก ได้แก่ เกษตรกรสามารถผลิตข้าวอินทรีย์ได้ตรงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (0.781) เกษตรกรได้รับผลตอบแทนจากการผลิตข้าวอินทรีย์เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (0.754) และเกษตรกรมีรายได้จากการผลิตข้าวอินทรีย์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (0.733)

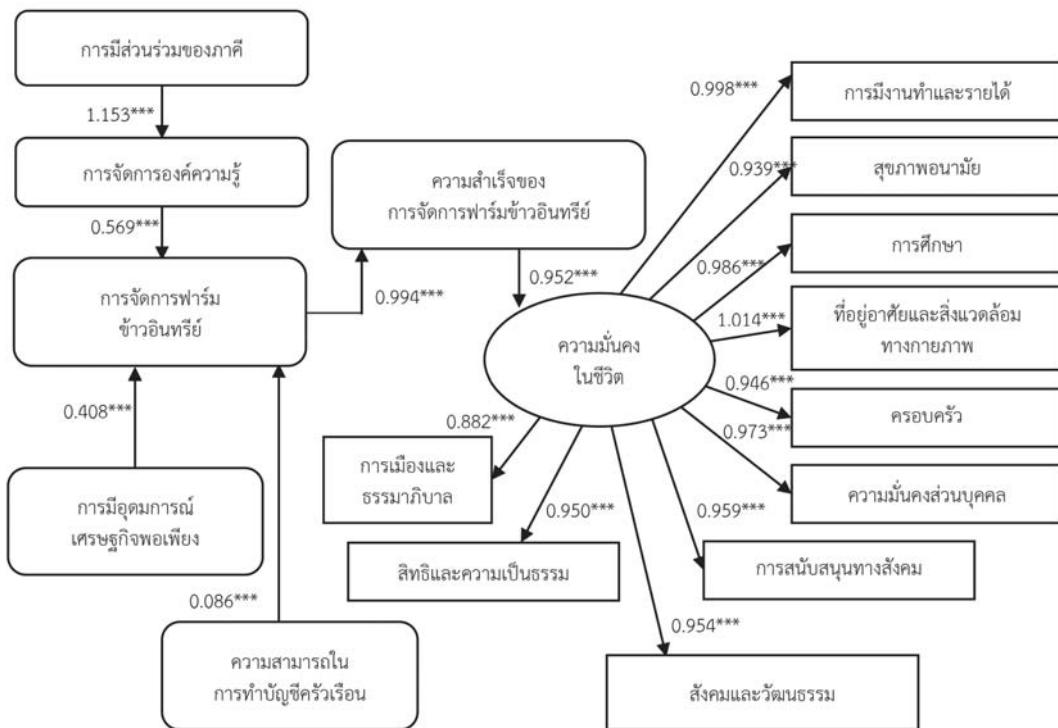
การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ที่มีความสำคัญ 3 ลำดับแรก ได้แก่ เกษตรกรรมพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดินโดยธรรมชาติค่อนข้างสูงถึงปานกลาง มีแหล่งน้ำที่เหมาะสมกับการทำเกษตรอย่างเพียงพอและห่างไกลจากพื้นที่ใช้สารเคมี (0.858) เกษตรกรใช้พันธุ์ข้าวที่เจริญเติบโตได้ดีและให้ผลผลิตสูงในสภาพดินที่มีความอุดมสมบูรณ์สูงถึงปานกลาง ต้านทานโรค แมลง ศัตรูพืชและวัชพืชได้ดี (0.811) และเกษตรกรมีการเตรียมดินอย่างดีเพื่อลดปัญหาวัชพืชและสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการทำเกษตรได้โดยไม่ใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืชร่วมกับการเตรียมดิน (0.764)

การจัดการความรู้ (0.569) เรียงลำดับความสำคัญ 3 ลำดับแรก ได้แก่ เกษตรกรได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์กับเกษตรกรคนอื่น ๆ เพื่อนำมาพัฒนาการผลิตข้าวอินทรีย์ (0.804) เกษตรกรได้มีการจัดบันทึก จัดทำเอกสารเก็บความรู้ วิธีการ กระบวนการในการผลิตข้าวอินทรีย์ (0.792) และเกษตรกรร่วมเคราะห์และสังเคราะห์สิ่งที่ได้จากการพูดคุยร่วมกับเกษตรกรคนอื่น ๆ นักวิชาการฯ ลฯ ออกมานำเสนอเป็นความรู้สำหรับเป็นแนวทางในการผลิตข้าวอินทรีย์ (0.776)

การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง (0.408) เรียงลำดับความสำคัญ 3 ลำดับแรก ได้แก่ เกษตรกรยึดมั่นในความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านที่ไม่จำเป็น ลดความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง (0.785) เกษตรกรยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สรุริต แม้จะตကอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพ (0.730) และเกษตรกรตระหนักถึงการไม่ก่อความช้ำให้เป็นเครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่นพยายามลดพยายามลดความช้ำที่ตัวเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นให้กับงานสมบูรณ์มากขึ้น (0.718)

ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน (0.086) เรียงลำดับความสำคัญ 3 ลำดับแรก ได้แก่ เกษตรกรมีการบันทึกรายรับ-รายจ่ายจากกิจกรรมการผลิตข้าวอินทรีย์ได้อย่างถูกต้องและสม่ำเสมอ (0.938) เกษตรกรมีสมาชิกในครัวเรือนที่มีความรู้ความเข้าใจในการทำบัญชีและสามารถทำบัญชีแทนกันได้ (0.839) เกษตรกรขอคำแนะนำจากผู้รู้ในการทำบัญชีอย่างสม่ำเสมอเมื่อประสบปัญหาในการจัดทำบัญชี (0.809)

การมีส่วนร่วมของภาคี (1.153) เรียงลำดับความสำคัญ 3 ลำดับแรก ได้แก่ เกษตรกรมีโอกาสในการเข้าร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินปัญหาในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตข้าวอินทรีย์ที่ชุมชน หรือหน่วยงานต่าง ๆ ได้จัดขึ้น (0.828) ภาครัฐและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้ร่วมในการวางแผนและดำเนินโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์ (0.765) เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในประเมินผลโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์ (0.709)

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ภาพที่ 2: ผลการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง

Figure 2: The Result of Structural Equation Model Analysis

อภิปรายและสรุปผลการศึกษา (Discussion and Conclusion)

ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงในชีวิต คือ ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ และความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์จะประสบผลสำเร็จได้ต้องอาศัยการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ ที่ดีซึ่งต้องอาศัยการจัดการองค์ความรู้ การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง และความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน ตามลำดับ อีกทั้งการจัดการองค์ความรู้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคีด้วย

ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ส่งผลเชิงบวกต่อความมั่นคงในชีวิต ซึ่งความสำเร็จ ที่สำคัญ คือ การผลิตข้าวอินทรีย์ได้ตรงตามเป้าหมายที่กำหนด การได้รับผลตอบแทนจากการผลิต ข้าวอินทรีย์เป็นไปตามเป้าหมาย และมีรายได้จากการผลิตข้าวอินทรีย์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เงื่อนไขดังกล่าว เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกษตรกรมีความสำเร็จและมีความมั่นคงในชีวิตเพิ่มขึ้นได้ อย่างไรก็ได้ ความสำเร็จ ของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์นั้นจะขาดไม่ได้ คือ เกษตรกรต้องมีการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ที่ดี โดยปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ คือ การจัดการความรู้ การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน ตามลำดับ ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของ

ความสัมพันธ์ของสาเหตุระหว่างการจัดการองค์ความรู้ ความสำเร็จของการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ และความมั่นคงในชีวิตของเกษตรกรในจังหวัดยโสธร เสี่ยม กอนไธสง (2554) และ พริฎา วิเชียรปัญญา (2547) ในเรื่องการจัดการความรู้ และสอดคล้องกับ การศึกษาของเสี่ยม กอนไธสง (2554) ในด้านการมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Songsrirote (2007) ในเรื่องความสามารถในการทำบัญชีที่มีผลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพการผลิต สิ่งที่นำสู่ความสำเร็จ คือ ความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญทายสุด เพราะการทำบัญชี ครัวเรือนมีความยุ่งยาก รายละเอียดมากเกินไป และเกษตรกรส่วนใหญ่มีการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา ปีที่ 4 อย่างไรก็ดี ปัจจัย 3 ประการที่ได้กล่าวข้างต้นมีความสำคัญต่อการจัดการฟาร์ม เนื่องจาก ความมุ่งมั่นในความประทัยด้ ตัดตอนค่าใช้จ่าย การลดต้นทุน เป็นส่วนสำคัญในการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ นอกจากนั้น การหมั่นศึกษาหาความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจดบันทึก การทำบัญชีรายรับรายจ่าย เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ดีขึ้นได้ และประการสุดท้ายการมีส่วนร่วมของภาคี เช่น การมีโอกาสในการเข้าร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินปัญหากับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนจะช่วยให้การจัดการองค์ความรู้ประสบผลสำเร็จและนำมาใช้พัฒนาการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ ได้

ข้อเสนอแนะ (Recommendation)

ความมั่นคงในชีวิตมีความสำคัญต่อเกษตรกรโดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรที่ผลิตข้าวอินทรีย์ และ ความมั่นคงในชีวิตจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความสำเร็จในการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ และปัจจัยที่สำคัญต่อ ความสำเร็จในการจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ คือ การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ที่ดี ซึ่งต้องอาศัยการจัดการ องค์ความรู้ การมีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง และความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือน ดังนั้น เพื่อให้ ยุทธศาสตร์การผลิตข้าวอินทรีย์ประสบผลสำเร็จผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐควรดำเนิน กลยุทธ์ ดังนี้

1) กลยุทธ์การจัดการความรู้ การจัดการความรู้ได้นำมาใช้ในหลาย ๆ หน่วยงาน รวมถึงเกษตรกร ด้วย แต่การจัดการความรู้นั้นมีกระบวนการหลายขั้นตอน การดำเนินกิจกรรม โครงการต่าง ๆ ความมุ่งเน้น ไปที่การสร้างเวทีการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์กับเกษตรกรด้วยกันเอง มากกว่ารูปแบบที่เป็นทางการ โดยกรรมส่งเสริมการเกษตรจะต้องเป็นเจ้าภาพหลักในการขับเคลื่อน และ มุ่งเป้าไปยังเกษตรกรที่มีอุดมการณ์ในการผลิตข้าวอินทรีย์อย่างจริงจัง นอกจากนั้น ต้องสร้างโอกาสแก่ เกษตรกรในการเข้าร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินปัญหา และการกำหนดยุทธศาสตร์ระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้อง กับการผลิตข้าวอินทรีย์

2) กลยุทธ์การเสริมสร้างอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียงในระดับจังหวัดโดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ขับเคลื่อนหลัก เนื่องจากอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นสิ่งที่เป็นแรงบันดาลใจ และเป็นแรงขับ ที่สำคัญ เพราะเกษตรกรที่จะเข้าร่วมเพื่อผลิตข้าวอินทรีย์นั้นต้องมีความเต็มใจที่จะทำการผลิตข้าวอินทรีย์ อย่างจริงจัง ซึ่งอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง ประการหนึ่ง คือ ความมุ่งมั่นในความประทัย ความพยายาม ในการตัดตอนค่าใช้จ่าย การลดต้นทุน ซึ่งหากสร้างแรงขับนี้ได้ จะช่วยให้การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์

มีประสิทธิภาพมากขึ้นและช่วยให้เกษตรกรเกิดผลสำเร็จได้ อีกทางเลือกหนึ่งนอกจากการเสริมสร้างอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง คือ การคัดเลือกหรืออุ่นเน้นไปที่กลุ่มเป้าหมายที่มีอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง เพราะหากดำเนินนโยบายแบบครอบคลุมเกษตรกรทุกคนจะทำให้นโยบายไม่ประสบผลสำเร็จ และสิ่งเปลี่ยนงงประมาณ

3) กลยุทธ์การปรับระบบการทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกร การจัดการฟาร์มข้าวอินทรีย์ที่ดีจะต้องมีการทำบัญชี ดังนี้ ความสามารถในการทำบัญชีจะมีความสำคัญ แต่ปัจจุบัน คือ ความยุ่งยากในการทำบัญชี ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะมีการปรับระบบการทำบัญชีครัวเรือน กล่าวคือ แบบบันทึกรายการ จะต้องปรับเปลี่ยนให้มีความง่ายและขั้นตอนไม่ซับซ้อน คู่มือการทำบัญชีควรนำเสนอเป็นแบบไปสเตอร์ที่อ่านง่ายชัดเจน และสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยซึ่งมีเจ้าหน้าที่ที่ดูแลเรื่องนี้และเข้าถึงเกษตรกรในพื้นที่ได้ง่ายจะต้องให้ความรู้ในเรื่องการทำบัญชีครัวเรือนและต้องมีการประเมินผลการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง (References)

กลุ่มงานกลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ สำนักงานเกษตรจังหวัดยโสธร. (2555). สารสนเทศเกษตรกร. สำนักงานเกษตรจังหวัดยโสธร.

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2555). หลักการผลิตข้าวอินทรีย์. คันวันที่ 1 ธันวาคม 2555, จากเว็บไซต์ <http://www.servicelink.doae.go.th/webpage/book%20PDF/rice/r015.pdf>

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2555). ความหมายความมั่นคงของชีวิต. คันวันที่ 1 ธันวาคม 2555, จากเว็บไซต์ <http://www.m-society.go.th>

กาญจนा ปัญญาธร. (2555). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคัดสรรกับความมั่นคงในชีวิตของผู้สูงอายุ จังหวัดอุดรธานี. วารสารพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข 22(2): 24-36.

จุฑาทิพย์ ส่องเมือง. (2551). รายงานการวิจัย เรื่อง การเบรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนจากการปลูกข้าวอินทรีย์และข้าวใช้สารเคมีของเกษตรกรในอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี.

เด่น พูแสง. (2544). ศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจสังคม และสภาพแวดล้อมของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ ในจังหวัดพะเยาและเชียงราย. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ทวีศักดิ์ ชิดชาญ. (2553). การจัดการความรู้การปลูกผักหวานป่าของประชาชนในเขตตำบลศรีวิชัย อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร. รัฐประสาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ประชา การมานะกิจกุล และ นภพพร สุคนธรวรี. (2547). ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการความรู้ภัยในองค์กร: กรณีศึกษา บริษัท บุนช์เมนต์ไทย จำกัด (มหาชน). วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พรธิดา วิเชียรปัญญา. (2547). การจัดการความรู้: พื้นฐานและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เพอร์เน็ต.

พรรพลพีไล คงอดิศักดิ์. (2546). ความต้องการในการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่. วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พินิตย์ กิ่งสอน. (2551). ศักยภาพการผลิตและการตลาดข้าวอินทรีย์ กรณีศึกษาสหกรณ์การเกษตรอินทรีย์ เชียงใหม่ จำกัด. วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

เพชรามักขุนทด และ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2555). การจัดการความรู้เรื่องผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มผ้าฝ้ายมัดหมี ทอมือบ้านชั่บระวงศ. วารสารการบริหารท้องถิ่น 5(3): 13-28.

ศุภชัย สุทธิเจริญ. (2551). การยอมรับการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้ช้ากล้องพันธุ์หอมแดงของเกษตรกรใน อำเภอบำเหน็จอนรุ้ง จังหวัดชัยภูมิ. วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สารส บัมมีรูป. (2547). การจัดการความรู้ในองค์กร: กรณีศึกษา การประปานครหลวง. สารนิพนธ์ วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุทธิมน ศรีเชติ. (2548). การจัดการความรู้ขององค์กรในประเทศไทย: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างองค์กร ราชการ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน. การจัดการภาครัฐและเอกชนมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุภรัตน์ ปัดภัย. (2552). กลยุทธ์การตลาดธุรกิจข้าวอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรรرمยิ่งยืน ตำบลน้ำอ้อม อำเภอค้อวัง จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

เสี่ยง กอนไธสง. (2553). การเปรียบเทียบระบบการจัดการเรียนรู้ศูนย์เรียนรู้ของรัฐและศูนย์เรียนรู้ปราษณ์ ชาวบ้านในการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดสุรินทร์. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ไสวณ ศรีบ่าง. (2544). การเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตข้าวขาวดอกมะลิ 105 โดย วิธีการผลิตแบบข้าวอินทรีย์ และแบบข้าวปลดสารพิษ ในอำเภอคุ้งขุม จังหวัดยโสธร ปีการ เผาะปลูก 2542/2543. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สำนักเศรษฐกิจการเกษตร. (2553). ต้นน้ำความพากเพียรของเกษตรกร. ต้นวันที่ 1 ธันวาคม 2555, จากเว็บไซต์ http://www.oae.go.th/download/download_journal/welfaredocument.pdf

ออนไลน์ ไซน์แชนดี้. (2546). การวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจการผลิตข้าวขาวดอกมะลิ 105 แบบอินทรีย์และ แบบใช้สารเคมีในพื้นที่โครงการ “การผลิตข้าวอินทรีย์” เขตภาคเหนือตอนบน ถูกการผลิต 2543/44. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Ebel, R.L. and Frisbie, D.A. (1986). *Essentials of Educational Measurement*. 4th ed. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J. and Anderson, R.E. (2010). *Multivariate Data Analysis*. 7th ed. New Jersey: Prentice-Hall.

Marquardt, M.J. and Reynolds, A. (1994). *The Global Learning Organization*. New York: IRWIN.

Nonaka, I. and Takeuchi, H. (1995). *The knowledge-creating company*. New York: Oxford University Press.

Nunnally, J. (1978). *Psychometric theory*. New York: MacGraw-Hill.

Songsriote, N. (2007). Technical Efficiency and its Determinants on Conventional and Certified Organic Jasmine Rice Farms in Yasothon Province. *Thammasat Economic Journal* 25(2), 96-133.

Translated Thai References

Anothai Chaisanchompo. (2003). *An Economic Analysis of Khao Dok Mali 105 Paddy Production under Organic and Chemical Cultivation in "Organic Rice Production" Project, on Upper Northern, 2000/2001 Crop Year*. Master of Science. Kasetsart University.

Chutatip Songmuang. (2008). Comparison of Cost and Return between Organic Rice and Chemical Rice Planting in Amphoe Lumlukka, Pathum Thani Province. *Research Report*. Rajamangala University of Technology Thanyaburi.

Dan Funsang. (2001). *Socio-economic Potential and Environmental Condition of Organic Rice Farmers in Phayao and Chiang Rai Provinces*. Master of Science Thesis. Chiang Mai University.

Department of Agricultural Extension. (2012). *Principle of Organic Rice Planting*. Retrieved on December 1, 2012, Available from <http://www.servicelink.doae.go.th/webpage/book%20PDF/rice/r015.pdf>

Kanjana Panyathorn. (2012). The relationship between Selected Factors and the Life Security of the Elderly in Udonthani Province. *Nursing Journal of the Ministry of Public Health*, 22(2), 24-36.

Ministry of Social Development and Human Security. (2012). *Definition of Human Security*. Retrieved on December 1, 2012, Available from <http://www.m-society.go.th>

Office of Agricultural Economics. (2010). Well-being Indices of Agriculturist 2010. Retrieved on December 1, 2012, Available from http://www.oae.go.th/download/download_journal/welfaredocument.pdf

Pracha Karnmanakijkul and Napaporn Sukonthawari. (2004). *Key Success Factors of Knowledge Management in Organization: a Case Study of the Siam Cement Public Company Limited*. Master of Science Thesis. National Institute of Development Administration.

Phinit Kingson. (2008). *Production and Marketing Potential of Organic Rice: A Case Study of Chiang Mai Organic Agriculture Cooperatives, Ltd.* Master of Science Thesis. Maejo University.

Petchara Mukkhuntod and Somsak Srisontisuk. (2012). Knowledge Management on Hand-Woven Cotton by the Mud-Mee Weavers' Group in Suprawing Village. *Journal of Local Administrator*, 5(3), 13-18.

Porntida Wichianpunya. (2004). *Knowledge Management: Basic and Application*. Bangkok: Expernet.

Punpilai Kangadisak. (2003). *Farmer's Needs of Organic Rice Production in Phrao District, Chiang Mai Province*. Master of Science Thesis. Chiang Mai University.

Sangiem Konthaisong. (2000). *Comparison on Management Systems of Learning in Government Learning Center and Local Wisdom Learning Center on Organic Rice Production of Famers in Surin Province*. Doctor of Philosophy Thesis. Khon Kaen University.

Saowaros Buamithoob. (2004). *Knowledge Management of Organization: A Case of Metropolitan Waterworks Authority of Thailand*. Master of Science Thesis. National Institute of Development Administration.

Sopon Sribang. (2001). *A Comparative Study on Cost and Return of Khao Dok Mali 105 Paddy under Organic Rice and Chemical-Free Rice Cultivation in Amphoe Kut Chum Changwat Yasothon, 1999/2000 Crop Year*. Master of Science. Kasetsart University.

Suttimon Srichot. (2005). *A Knowledge Management in Thailand: A Comparative Study among the Organization in Public Sector, State Enterprise Section and Private Sector*. Master of Public and Private Management Thesis. National Institute of Development Administration.

Strategy and Information Department of Yasothon Agriculture Office. (2012). *Agriculturist Information*. Yasothon Agriculture Office.

Supachai Sutticharern. (2008). *Farmers' Adoption of Organic Rice Production Using Hom Daeng Brown Rice in Bamnet Narong District, Chaiyaphum Province*. Master of Science Thesis. Chiang Mai University.

Suparat Padpai. (2009). *Marketing Strategies of Organic Rice of Sustainable Agricultural Group, Tambon Nam-Om, Kowang District, Yasothon Province*. Master of Business Administration. Ubon Ratchathani Rajabhat University.

Taweesak Chitchai. (2000). *Knowledge Management of Wild Paakwann Planting of People in Sriwichai Subdistrict, Wanonniwat District, Sakonnakhon Province*. Master of Political Science Thesis. Khon Kaen University.